

Anca HAȚIEGAN

Conferințele FNT

Între 31 octombrie și 3 noiembrie 2009, la Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică din București, s-au desfășurat conferințele anuale din cadrul Festivalului Național de Teatru (FNT), avându-i drept invitați la această ediție pe britanicul **Aleks Sierz**, critic de teatru, jurnalist, realizator de emisiuni și autor al mai multor volume dedicate teatrului englez postbelic, alături de regizorul american **Richard Schechner** (n. 1934), inițiatorul, împreună cu Victor Turner, al studiilor de(spre) „performance” în lumea academică occidentală: „profesor la Tisch School of the Arts – New York University, unde a pus bazele departamentului de Artele spectacolului, editor al *TDR (The Drama Review)* și director artistic al Companiei East Coast Artists, cum sună o parte din prezentarea *in extenso* a vorbitorului de pe site-ul Festivalului (www.fnt.ro). O parte a informației nu mai e însă de actualitate: după retragerea recentă a lui Richard Schechner de la cămașa instituției, East Coast Artists a fost preluată de Benjamin Mosse, noul director artistic. Aceasta nu îl împiedică pe fondatorul trupei să continue să lucreze aici, în calitate de regizor colaborator.

Noua dramaturgie în teatrul britanic contemporan

Revenind însă la conferințele FNT: în cea dintâi dimineață de comunicări, Aleks Sierz a conturat cu precizie și eleganță un tablou cuprinzător al dramaturgiei britanice contemporane, pornind de la șocul produs la începutul anilor '90 de apariția primelor texte semnate de Sarah Kane, Mark Ravenhill sau Anthony Neilson – autorii pieselor *Blasted*, *Shopping and Fucking*, respectiv *The Censor*, și a montărilor generate de acestea, reunite de Sierz sub titulatura „In-Yer-Face Theatre” („Teatru-drept-în-față”). Este vorba despre un teatru în care violența și sexualitatea – ca teme de meditație predilecte – erau abordate și exprimate într-un limbaj foarte direct, explicit, adevărurile neplăcute fiind azvârlite ca atare în ochii (și urechile) spectatorilor. Momentul a coincis cu un „boom” al teatrului bazat pe text. Dacă pe la mijlocul anilor '80 doar aproximativ 10% dintre piesele incluse în repertoriul teatrelor subvenționate aparțineau noii dramaturgii, un deceniu mai târziu procentul crescuse la 20%, iar încasările se măriseră de asemenea cu 10 procente (de la 50% la 60% din totalul sumelor realizate). În zilele noastre, între 400 și 500 de autori de piese de teatru sau scenarii de radio, film și televiziune reușesc să se întrețină din această activitate în Marea Britanie. O direcție intens cultivată în dramaturgia actuală, în descendența reprezentanților marii tradiții realist-naturaliste a teatrului englez, a lui G.B. Shaw, John Osborne sau Arnold Wesker, se bazează pe exploatarea literală a faptului nonfictional. Teatrul documentar, teatrul politic, teatrul-tribună aduc în fața publicului evenimente și cazuri controversate, cum ar fi atentatul din Statele Unite de la 11 septembrie 2001, anchete judiciare etc., folosindu-se de texte oficiale, care au suferit minime intervenții și adaptări pentru scenă (de aici și eticheta de „teatru-verbatim”, ce evocă celebrele dischete pentru stocarea informațiilor). *Justifying War* sau *Called to Account* (Tricycle Theatre, 2003, respectiv 2008) sunt două dintre titlurile care ilustrează această direcție, generatoare de montări mai degrabă plicticoase, în opinia lui Aleks Sierz. Infuzia de imaginație „salvează” însă unele piese din zona de obicei minoră la capitelele ambiții și experiment

Aleks SIERZ

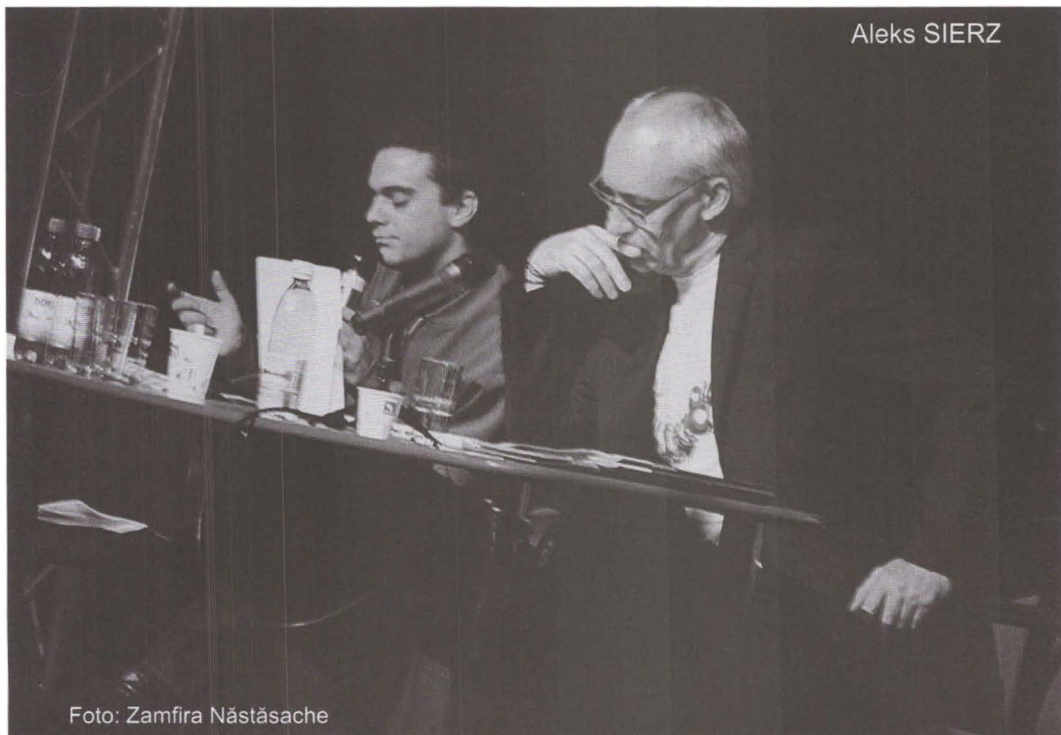

Foto: Zamfira Năstăsache

Richard SCHECHNER

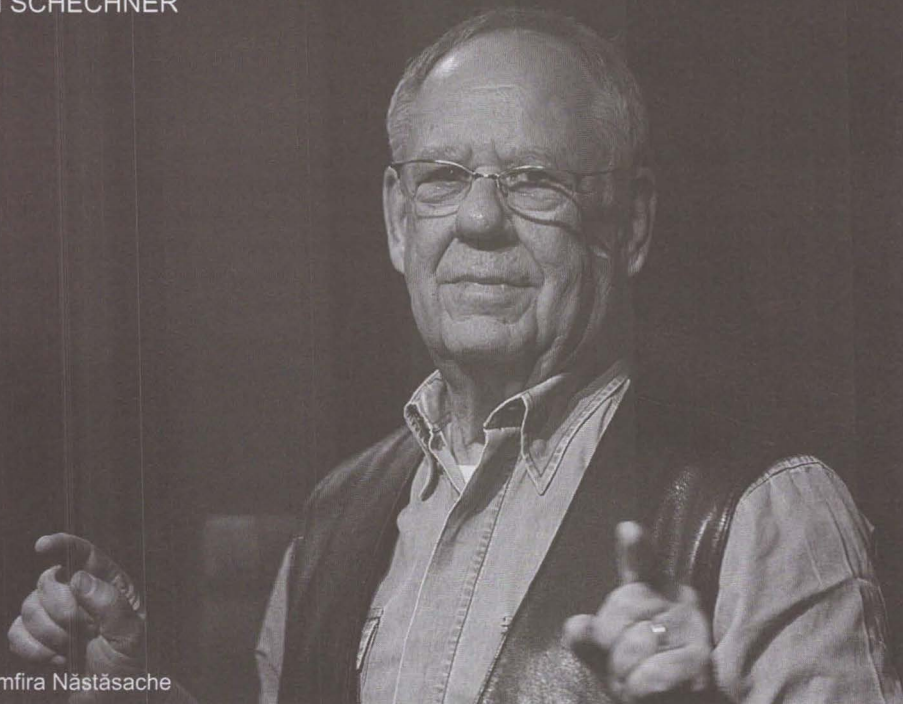

Foto: Zamfira Năstăsache

a „teatrului-verbatim“, precum *The Permanent Way* de David Hare sau *Talking to Terrorists* de Robin Soans (*Out of Joint*, 2003, respectiv 2005), texte cu accente autoreflexive, care, printre altele, problematizează tocmai relația ambiguă dintre realitate și ficțiune.

În zona teatrului ficțional sunt mai greu de decelat niște curente anume, însă pot fi enumerate ca teme recurente: familia, criza cuplului, anxietatea adolescenților, azilul, imigrația, comunitățile segregate pe criterii etnice, religioase etc. (vezi *England People Very Nice* de Richard Bean, National, 2009). Realizări cu adevărat notabile vin de fapt din zona de interferență a „literalului“ cu „metafizicul“, la fel ca, de altminteri, în opera-etalon a lui Shakespeare, în care, argumentează Sierz, istoria constituie un declanșator pentru imaginație. Caryl Churchill, Mark Ravenhill, Martin McDonagh (autorul *Omului pernă/The Pillowman*, piesă de curând pusă în scenă la noi de Radu Afrim), Debbie Tucker Green (cu *Stoning Mary*) sau Tim Crouch (cu *My Arm* și *An Oak Tree*) sunt câteva dintre numele de autori „metafizici“ – sau cu deschideri în această direcție – ce merită reținute, în opinia sa. Dar care ar putea să fie rostul noii dramaturgii? Lansând această interogație pe post de provocare la finalul expunerii sale, Aleks Sierz a oferit și un posibil „program“ (în ciuda faptului că, așa cum avea să remarce el ulterior, răspunzând întrebărilor din sală, nu stă în firea criticilor britanici să practice „cruciade“...): rolul dramaturgului, așadar, ar putea să fie acela de *a crea și a proiecta ideea unei noi ființe umane*.

Fără să fi fost ceva premeditat, tema lui Sierz mi s-a părut că devine, pe parcurs, „supratema“ părților celor mai consistente ale intervențiilor conferențiarilor care i s-au succedat în programul Festivalului, inclusiv în cadrul întâlnirilor prilejuite de comemorarea a 10 ani de la dispariția regizorului polonez Jerzy Grotowski: „În laboratorul lui Grotowski“, eveniment patronat de FNT și organizat de Institutul Polonez din București, Fundația Culturală „Camil Petrescu“ și Institutul

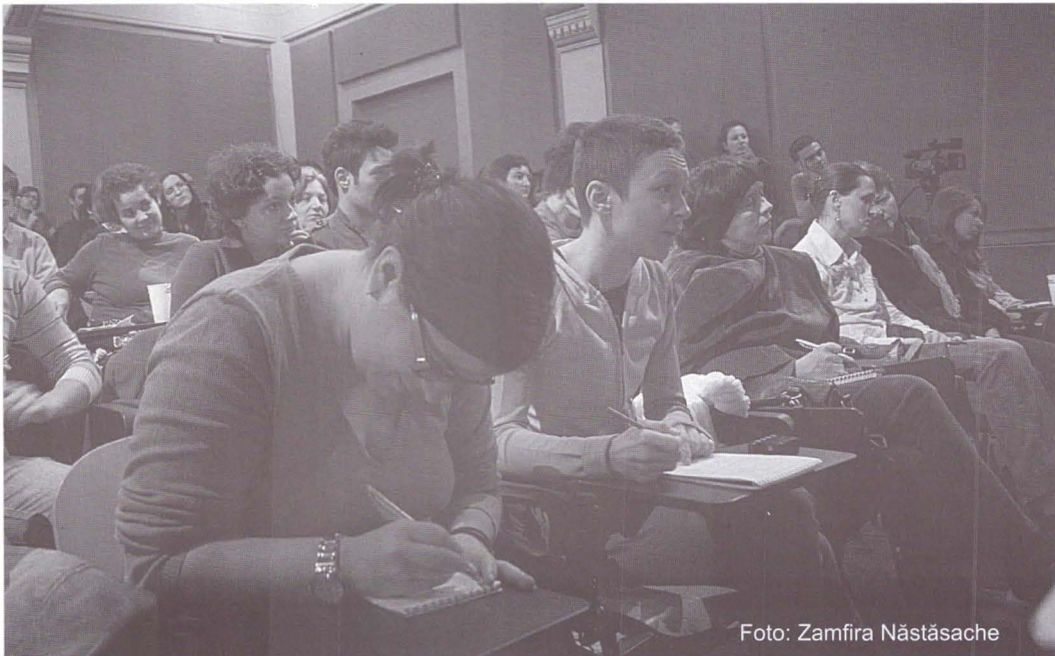

Foto: Zamfira Năstăsache

„Jerzy Grotowski” din Wrocław, cu participarea criticilor și teoreticienilor George Banu, Leszek Kolankiewicz, Dariusz Kosiński. De asemenea, aveam să regăsim ideea transformării omului și a lumii prin faptul de artă, uzând de mijloace teatrale, figurând ca punct nevralgic în două dintre cele mai incitante eseuri semnate de Richard Schechner, *Către o poetică a performance-ului* și *9/11, artă de avangardă?*, incluse în volumul **Performance. Introducere și teorie**, lansat în Colecția FNT cu ocazia prezenței autorului în Festival, alături de alt volum important, **Teatrul postdramatic** de Hans-Thies Lehmann.

A 3 day presentation...

Fidel principiului „*showing doing*” („a arăta că faci”), Richard Schechner a abordat un stil de interacțiune mult mai „performativ” cu publicul reunit timp de trei dimineți la rând în sala „Ileana Berlogea” a UNATC, subiectul și modul de prezentare modulându-se în funcție de preferințele majorității. Suportul discuțiilor l-a constituit o serie de fotografii și înregistrări din propriile spectacole, ilustrând o carieră regizorală întinsă pe mai bine de 4 decenii (din 1967 până în prezent), în care experimentul la intersecția „teatrului” cu viața – în înțelesul consacrat de tradiția occidentală a termenului – a constituit o preocupare constantă. Astfel, am avut parte de o incursiune fascinantă în istoria lui „The Performance Group” (TPG), o trupă de teatru neconvențional, „ambiental”, care a funcționat într-un garaj (The Performing Garage) din SoHo (New York) și pe străzile din preajmă între 1967 și 1980, până la desprinderea lui Richard Schechner de gruparea care și-a schimbat în acel moment titulatura, devenind „The Wooster Group”, rămasă sub îndrumarea actriței Elizabeth LeCompte – și funcționând în continuare în celebrul Garaj. Schechner urma să se lanseze într-o nouă aventură teatrală, înființând în 1992 Compania „East Coast Artists” (ECA), cu sediul tot la New York. Regizorul a punctat câteva dintre repererele majore ale creației sale, comentând concepția fiecărei montări în parte: de la **Victimele datoriei** de Ionescu („New Orleans Group”, 1967) sau **Dionysos în '69** (prelucrare după *Bacantele* de Euripide, TPG, 1968) până la montarea recentă cu **Orestia** în R.P. Chineză, trecând prin **Commune/Comuna** (TPG, 1970), **The Tooth of Crime/Dintele crimei** de Sam Shepard (TPG, 1972), **Mutter Courage** de Brecht (TPG, 1973), **The Marilyn Project** de David Gaard (TPG, 1975), **Oedip-ul** lui Seneca (TPG, 1977), **Cops/Politiști** de Terry Curtis Fox (TPG, 1978), **Faust/gastronom** (ECA, 1992), piesele lui Cehov, **Trei surori** (ECA, 1997) și **Livada de vișini**, ultima realizată în ambianța unei livezi reale, special plantată pentru această montare în împrejurimile orașului New Delhi, **Hamlet** (ECA, 1999) sau **YokastaS Redux**, spectacol realizat în colaborare cu dramaturgul Saviana Stănescu (La MaMa, New York, 2005). Regizorul s-a declarat influențat în căutările sale din domeniul antropologiei teatrale de artiști precum Allan Kaprow, autorul de *happening*-uri, Grotowski, Kantor, Peter Brook, fenomene ca Living Theater și Open Theater, de scrierile sociologului Erving Goffman (vezi **Viața cotidiană ca spectacol**, comunicare.ro, 2007), dar și de mai vechiul „star-sistem” hollywoodian, care făcea delimitarea dintre vedetă și personaj foarte neclară. În lipsa suportului imagistic și auditiv pomenit anterior, orice dare de seamă mai amplă e dificil de realizat și sărăcită din start de niște componente esențiale. Prin intermediul antologiei realizate de Saviana Stănescu din scrierile lui Schechner, conținând texte fundamentale din întreaga sa activitate de teoretician, cititorul român are însă acum posibilitatea să își apropie pe cont propriu universul acestui creator incitant. O parte dintre spectacolele menționate aici beneficiază de largi expozeuri sugestive, iar ideile sunt ilustrate grafic. Nu îmi rămâne decât să îi invit pe cei interesați la lectură.